

„Remek-delo, pedantno detaljno, mučno, čudnovato lepo... Ovaj prikaz raspada porodice predstavlja jedno od najmoćnijih literarnih dela poslednjih godina.“

Observer

„Knausgorov šestotomni autobiografski roman jedan je od najvažnijih literarnih projekata novog vremena, i s pravom autoru donosi titulu skandinavskog Prusta.“

Spectator

„Živi heroj koji veličinu dostiže bez korišćenja literarnih trikova, car koji je golotinjom zasenio dvorsku raskoš. Ne mogu da dočekam da prevodilac završi ostale delove.“

Džonatan Letem

„Poput Prusta... čvrst kao granit, precizan i moćan. Realnije od realnog.“

La Repubblica

„Suveren početak gigantskog autobiografskog ciklusa romana. Književnost istovremeno velika i neodbranjiva, a njena privlačnost, paradoksalno, leži upravo u tome. Čitava zamisao je izuzetno rizična, ali Knausgor taj rizik pretvara u tekstualnu napetost najvišeg ranga, uz privlačnost klasične literature, ogromnu pripovedačku snagu, potresne trenutke i originalna razmišljanja.“

Aftenposten

„Knausgor svojim pisanjem razbija odnos između književnosti i javnosti. Svako ko pročita ovaj roman rizikuje da bude povređen. Baš zato ga vredi pročitati. U pitanju je izuzetno obimno, vešto napisano razotkrivanje autorovog privatnog života, i egzistencijalni književni eksperiment bez pandana u norveškoj književnosti. Knausgor piše o kolektivnom potiskivanju smrti našeg doba.“

Klasekampen

„... Moja borba se može čitati kao roman o piscu koji je na Strašni sud izveo sebe samog i svoj odnos prema najbližima... Veliki pomak za norveški roman kao takav. Tako dug, tako bolan, tako dobar.“

Adreseavisen

Karl Uve Knausgor

MOJA BORBA

Prvi tom

BOOKA.

Knjiga **040**

Edicija **Zapadno od sunca**

KARL UVE KNAUSGOR
MOJA BORBA
PRVI TOM

Naslov originala
KARL OVE KNAUSGÅRD

MIN KAMP
FØRSTE BOK

Copyright © 2009, Forlaget Oktober as, Oslo
All rights reserved

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S NORVEŠKOG

Radoš Kosović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Dragana Latinčić

DIZAJN KORICA I PRELOM

Vjeko Sumić

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2015.

Prevod ove knjige objavljen je uz pomoć
NORLA fondacije.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

MOJA BORBA

ROMAN

KARL UVE KNAUSGOR

S NORVEŠKOG PREVEO
Radoš Kosović

Prvi tom

BOOKA.

PRVI DEO

Srcu je život jednostavan: kuca koliko može. Onda stane. Pre ili kasnije, jednog dana, taj ritmični pokret zaustavlja se sam od sebe i krv poteče ka najnižoj tački u telu, gde se skuplja u nekom udubljenju, spolja vidljiva kao tamna i vlažna fleka na sve bleđoj koži, dok temperatura pada, udovi se krute i creva prazne. Te promene u prvim časovima odigravaju se toliko sporo i sprovode s takvom sigurnošću da u njima ima nečeg skoro ritualnog, kao da život kapitulira po određenim pravilima, po nekoj vrsti *džentlenskog sporazuma* prema kome se upravljaju i predstavnici smrti, jer uvek sačekaju da se život povuče pre nego što započnu invaziju na novu teritoriju. Ali invazija je zato neopoziva. Ogromne horde bakterija koje počinju da se šire unutrašnjošću tela ništa ne može zaustaviti. Da su to pokušale samo nekoliko sati ranije, odmah bi naišle na otpor, ali sada je sve tiho oko njih, i prodiru sve dublje u vlažnu tamu. Stižu do Haversovih kanala, Liberkinovih kripti, Langerhansovih ostrvaca. Stižu do Baumanove kapsule u bubrezima, Klarkovog stuba u moždini, crne supstance u srednjem mozgu. I stižu do srca. Još je čitavo, ali deluje neobično pusto, lišeno pokreta kojem služi čitava njegova konstrukcija, kao nekakav pogon koji su radnici

navrat-nanos napustili, moglo bi se reći, farovi nepomičnih vozila svetle u mraku šume, barake su prazne, natovareni vagoni žičare vise jedan iza drugog duž padine.

Čim život napusti telo, ono se pridruži neživom. Lampama, koferima, tepisima, kvakama, prozorima. Zemljištima, ritovima, brdima, planinama, oblacima, nebu. Ništa nam od toga nije strano. Stalno smo okruženi predmetima i fenomenima neživog sveta. A ipak malo šta budi takvu nelagodnost u nama kao kada vidimo čoveka zarobljenog u tom svetu, makar sudeći po naporima koje činimo da mrtva tela uklonimo iz vida. U većim bolnicama ona se ne kriju samo po zasebnim, nedostupnim sobama; i putevi do tih soba su skriveni, s posebnim liftovima i podrumskim hodnicima, a čak i kada bi se čovek kojim slučajem našao u nekom od njih, mrtva tela koja guraju na stolovima uvek su pokrivena. Kada ih treba izneti iz bolnice, to se čini kroz poseban izlaz, u automobilima sa zatamnjenim staklima; u crkvi se drže u posebnoj sobi bez prozora; tokom pogrebne ceremonije leže u zatvorenim sanducima, sve dok se ne spuste u zemlju ili ne spale u peći. Teško je videti praktičnu svrhu takvog ponašanja. Mrtva tela mogla bi se, na primer, gurati nepokrivena kroz bolničke hodnike i utovariti u običan taksi bez ikakve opasnosti po bilo koga. Stariji čovek koji umre za vreme bioskopske projekcije može ostati na sedištu do kraja filma, a i tokom naredne projekcije. Učitelj koga u školskom dvorištu udari kap ne mora se nužno odmah odneti, neće biti nikakve štete ako ostane tu da leži dok domar ne bude imao vremena da se za njega postara, čak i ako to bude tek kasnije popodne ili uveče. A ako neka ptica sleti i počne da ga kljuca, kakve to ima veze? Zar je ono što ga u grobu čeka bolje, samo zato što mi to ne vidimo? Dokle god mrtvi ne smetaju, nema potrebe žuriti, a ne da im se čak ni da umru na miru. Hladni zimski periodi bili bi naročito pogodni. Beskućnici koji se smrznu po klupama i ulazima, samoubice koje skoče

s visokih zgrada i mostova, starice koje padnu na stepeništu, nastradali koji sede priklešteni u olupinama svojih automobila, pripiti mladić koji pada u more posle izlaska u grad, devojčica koja završi pod točkovima autobusa, čemu sva ta trka da se sakriju? Iz pristojnosti? Šta bi bilo pristojnije nego da otac i majka vide devojčicu sat ili dva kasnije, kako leži u snegu kraj mesta gde se nesreća desila, sa smrskanom glavom vidljivom kao i ostatak tela, s krvlju umrlijanom kosom vidljivom koliko i čista perjana jakna? Otvorena svetu, bez tajni, takva bi onda ležala. Ali i sat vremena u snegu je nezamislivo. Grad koji ne sklanja svoje mrtve, u kojem se oni mogu videti kako leže po ulicama i sokacima, parkovima i parkinzima, i nije grad, već pakao. To što taj pakao realnije i u najdubljem smislu istinito odražava uslove našega života ne igra nikakvu ulogu. Znamo da je tako, ali nećemo to da gledamo. Otud proizlazi kolektivni čin potiskivanja koji se ogleda u sakrivanju mrtvih.

S druge strane, nije lako reći šta se to tačno potiskuje. Nemoguće da je u pitanju smrt kao takva, jer je u društvu isuviše zastupljena. Broj umrlih koji se svakodnevno pominja u novinama ili prikazuje na vestima pomalo varira prema okolnostima, ali je iz godine u godinu po svojoj prilici stalan, a pošto je raširen na toliko mnogo kanala, skoro je nemoguće izbeći ga. Ta smrt, međutim, ne deluje kao pretnja. Naprotiv, to je nešto što želimo i što plaćamo da bismo videli. Ako pri tom uzmemo u obzir zaprepašujuću količinu smrti koja se proizvodi u fikciji, biće nam još teže da razumemo sistem skrivanja mrtvih. Ako nas ne plaši smrt kao fenomen, čemu onda ta nelagodnost pred mrtvim telom? To znači da postoje dve vrste smrti, ili da postoji suprotnost između našeg shvatanja smrti i smrti kako se zaista ispoljava, što se onda svodi na sledeće: suštinski nam je predstava o smrti tako snažno ukorenjena u svesti, da smo kad vidimo da se stvarnost razlikuje od nje ne samo potreseni nego i pokušavamo tu činjenicu svim

silama da sakrijemo. Nije to rezultat nekakvog svesnog razmatranja, kao što je slučaj s ritualima, na primer sahranom, o čijem se sadržaju i smislu danas može raspravljati, te je tako prešla iz sfere iracionalnog u racionalno, iz kolektivnog u individualno – ne, način na koji sklanjamo mrtvace nikada nije bio predmet nikakve diskusije, to je oduvek bilo nešto što jednostavno činimo, polazeći od neke nužnosti koju niko ne može objasniti, ali koju svi poznaju: ako ti otac umre na travnjaku neke vetrovite jesenje nedelje, unećeš ga ako možeš, a ako ne možeš, makar ćeš ga pokriti ćebetom. Ali nije to jedini nagon koji imamo u vezi s mrtvima. Isto tako upadljiva kao skrivanje leševa, jeste i činjenica da se oni uvek spuštaju na nivo tla što je moguće pre. Bolnica u kojoj bi mrtve nosili naviše, u kojoj bi sale za obdukciju i mrtvačnice bile smeštene na najvišim spratovima u zgradi skoro je nezamisliva. Mrtvi se čuvaju što je moguće bliže zemlji. A isti princip važi i za preduzeća koja se njima bave: na sedmom spratu kancelarije bez problema može imati osiguravajuće društvo, ali ne i pogrebno preduzeće. Sva pogrebna preduzeća imaju kancelarije što je moguće bliže ulici. Nije lako reći odakle to dolazi; mogli bismo poverovati da to dolazi od neke stare konvencije koja je isprva imala praktičnu svrhu, na primer da je podrum hladan i stoga najprigodniji za čuvanje leševa, te da se taj princip očuvao i u naše vreme frižidera i hladnjača, samo da nije činjenice da pomisao kako se mrtvi nose naviše u suštini deluje *neprirodno*, kao da su visina i smrt međusobno isključivi. Kao da imamo nekakav htonski instinkt, nešto duboko u sebi što nas tera da nosimo mrtve naniže, ka zemlji iz koje smo potekli.

Tako se čini da se smrt distribuira putem dva različita sistema. Jedan je vezan za tajnovitost i težinu, drugi za otvorenost i lakoću, etar i svetlost. Otac i dete ginu dok otac pokušava da ga skloni s linije vatre u nekom gradu negde na Bliskom istoku, i kamera ih

snima čvrsto zagrljene dok se meci zabadaju u meso i drmusaju tela, slika odlazi jednom od hiljadu satelita koji kruže oko Zemlje i odatle se širi televizijskim prijemnicima celog sveta, a zatim prelazi u našu svest kao još jedna slika mrtvih ili umirućih. Takve slike nemaju nikakvu težinu, nikakve dimenzije, nemaju vreme ni mesto, nikakve veze s telima od kojih su nekada potekle. One su nigde i svuda. Većina ih samo prohuji kroz nas i nestane, neke iz različitih razloga preostanu i žive svoj život u tami našeg uma. Skijašica pada na takmičenju i preseca arteriju u butini, krv lipti za njom kao crveni rep niz belu padinu, mrtva je i pre nego što se njeno telo zaustavi. Avion uzleće, plamen izbija iz krila dok se uzdiže, nebo je plavo nad zgradama predgrađa, avion eksplodira na njemu kao vatrena kugla. Ribarski brod jedne večeri tone na obali severne Norveške, sedmočlana posada se davi, sledećeg jutra događaj je u svim novinama, jer to je takozvana misterija, vreme je bilo mirno i nikakav signal za pomoć nije stigao s broda, jednostavno je nestao, što televizijske redakcije naveče ističu tako što helikopterom preleću mesto nesreće i prikazuju slike praznog mora. Oblačno je, sivozelene talasi su mirni i teški, kao da imaju drugačiju narav od svojih oštih zapenjenih vrhova koji izbijaju tu i tamo. Sedim sâm i gledam to, jednog proleća, čini mi se, jer moj otac radi u bašti. Zurim u tu površinu mora ne slušajući šta izveštač govori, i *iznenada se pojavljuje obris lica*. Ne znam koliko dugo to traje, nekoliko sekundi možda, ali dovoljno dugo da ostavi ogroman utisak na mene. Istog trenu kad lice nestaje, ja ustajem i odlazim da nađem nekoga kome bih to ispričao. Moja majka je u večernjoj smeni, brat mi je na utakmici, a druga deca u nase-lju neće hteti da me saslušaju, tako da ću morati da kažem tati, razmišljam, i žurim niz stepenice, nazuvam cipele, uvlačim ruke u jaknu, otvaram vrata i trčim oko kuće. Ne smemo da trčimo po dvorištu, pa usporavam i hodam tik pre nego što ću mu ući u vidokrug. Stoji iza kuće, dole u onome što će biti povrtjak, i

maljem udara stenu. Iako se udubljenje spušta samo nekoliko metara, crna raskopana zemlja na kojoj stoji i stabla jarebike koja rastu tik uz ogradu iza njega čine sumrak još tamnijim. Uspravlja se i osvrće ka meni, lice mu je skoro sasvim tamno.

Ipak imam i više nego dovoljno informacija da bih znao kako je raspoložen. To se ne vidi po izrazu lica, već po držanju tela, i ne očitava se umom, već intuicijom.

Odlaze malj, skida rukavice.

– Šta je bilo? – pita.

– Upravo sam na televiziji video lice u moru – kažem i zastajem na travnjaku iznad njega. Komšija je ranije tog popodneva posekao bor, i vazduh je pun snažnog mirisa smole iz cepanica koje leže s druge strane kamene ograde.

– Ronilac? – pita tata. Zna da me zanimaju roniaci i izgleda da mu ne pada na pamet ništa drugo što bi mi moglo biti toliko zanimljivo da sam morao da izađem i kažem mu.

Odmahujem glavom.

– Nije bio čovek. Nekakva slika u moru.

– Slika u moru, je li – kaže i vadi paklo cigareta iz džepa na košulji.

Klimam glavom i okrećem se da se vratim.

– Čekaj malo – kaže.

Pali šibicu i naginje glavu koliko je potrebno da zapali cigaretu. Plamen iskopava rupicu svetla u sivom sumraku.

– Tako – kaže.

Pošto je duboko povukao dim, oslanja se nogom o stenu i gleda ka šumi s druge strane puta. Ili možda gleda u nebo iznad drveća.

– Jesi li video Isusovo lice? – pita pogledavši me. Da nije bilo tog prijateljskog tona u njegovom glasu i duge pauze pre pitanja, mislio bih da me ismeva. Pomalo mu je neprijatno što sam hrišćanin; sve što traži od mene jeste da se ne razlikujem od druge dece, a među svom decom od koje vrvi u naselju nema nikoga

osim njegovog mlađeg sina ko se naziva hrišćaninom.

Ali iskreno me je pitao.

Osećam tračak sreće zato što ga je briga za mene, dok me istovremeno malo boli to što me tako potcenjuje.

Odmahujem glavom.

– Nije bio Isus – kažem.

– Lepo je to čuti – kaže tata i smeši se. Daleko gore na brdu čuje se tiho zujanje guma bicikla po asfaltu. Zvuk brzo raste, a u naselju je tako tiho da se prigušeni, raspevani ton koji nastaje u zujanju čisto i jasno čuje kada bicikl ubrzo potom prolazi po putu kraj nas.

Tata povlači novi dim i baca poluispušenu cigaretu preko ograde, kašlje nekoliko puta, navlači rukavice i ponovo uzima malj.

– Ne razmišljaj više o tome – kaže i pogleda me.

Te večeri sam imao osam godina, moj otac trideset dve. Iako i dalje ne mogu reći da ga razumem, ili da znam kakav je čovek bio, činjenica da sam sada sedam godina stariji nego on tada čini da je lakše shvatiti neke stvari. Na primer, to koliko su se naši dani razlikovali. Dok su moji bili dupke puni smisla, dok je svaki korak otvarao neku mogućnost, a svaka me mogućnost ispunjavala do vrha na, u suštini, neshvatljiv način, smisao njegovih dana nije se odražavao u pojedinačnim događajima, već se širio prostorima koji su toliko veliki da ih je moguće obuhvatiti samo apstraktnim pojmovima. „Porodica“ je jedan, „karijera“ drugi. Nepredviđene mogućnosti su se retko kad otvarale u njegovim danima, mora da je uvek daleko unapred znao šta će mu doneti i kako će se on odnositi prema tome. Bio je oženjen dvanaest godina, od kojih je osam proveo kao nastavnik u osnovnoj školi, imao je dvoje dece, kuću i automobil. Bio je izabran za upravu lokalne vlasti kao

1 Misli se na stranku Venstre, što u prevodu znači „levica“. (Prim. prev.)

predstavnik Venstre.¹ U zimskom periodu bavio se filatelijom, ne bez uspeha, ubrzo je postao jedan od najistaknutijih sakupljača poštanskih marki u tom delu zemlje, dok je u letnjem periodu bašta zaokupljala ono što je imao od slobodnog vremena. Ne znam o čemu je razmišljao te prolećne večeri, niti kakvu je sliku imao o samom sebi kada se uspravio u polumraku s maljem u rukama, ali sam poprilično siguran da je u njemu postojao osećaj da dosta dobro razume svet oko sebe. Znao je ko su svi naši susedi u naselju i u kojem su društvenom položaju u odnosu na njega, a verovatno je znao i mnogo toga što su hteli da sakriju, ne samo zato što je predavao njihovoj deci, već i zato što je imao oštro oko za slabosti drugih. Kao predstavnik novog obrazovanog srednjeg sloja, pratio je šta se dešava u belom svetu koji je do njega svakodnevno stizao putem novina, radija i televizije. Razumeo se u botaniku i zoologiju, pošto ga je to zanimalo dok je odrastao, i mada nije bio najbolje upućen u ostale prirodne nauke, ipak je poznavao njihove osnovne principe iz gimnazije. Bolje je poznavao istoriju, koju je studirao na univerzitetu zajedno s norveškim i engleskim jezikom. Drugim rečima, nije bio stručnjak ni u čemu, osim možda u pedagogiji, ali je o svemu znao ponešto. U tom smislu bio je tipičan nastavnik, ali u vremenu kada je položaj u osnovnoj školi još imao izvestan status. Naš sused s druge strane kamene ograde, Prestbakmu, bio je nastavnik u istoj školi, isto kao i sused koji je živeo iznad šumovite padine iza kuće, Ulsen, dok je jedan od komšija s drugog kraja okretnice, Knudsen, bio prosvetni inspektor u jednoj drugoj osnovnoj školi. Kada je moj otac, dakle, podigao malj iznad glave i pustio ga da padne na stenu te prolećne večeri usred sedamdesetih, učinio je to u svetu koji je poznavao i s kojim je bio u prisnom odnosu. Tek kada sam i sâm zašao u te godine, shvatio sam da se za to plaća. Kada svet postane pregledniji, ne smanjuje se samo bol koji donosi, već i smisao. Razumeti svet znači postaviti se na određeno odstojanje

od njega. Povećavamo ono što je premalo da bi se videlo golim okom, kao molekuli i atomi, a smanjujemo ono što je preveliko, kao što su formacije oblaka, rečne delte, sazvežđa. Kada tako neku stvar dovedemo u domet svojih čula, fiksiramo je. Ono što je fiksirano nazivamo znanjem. Tokom celog detinjstva i mladosti pokušavamo da uspostavimo odgovarajuće rastojanje od predmeta i fenomena. Čitamo, učimo, doživljavamo, korigujemo. Onda jednog dana stignemo do tačke u kojoj su sva neophodna rastojanja utvrđena, svi neophodni sistemi ustanovljeni. Tada se vreme ubrzava. Više ne nailazi ni na kakve prepreke, sve je utvrđeno, vreme struji kroz naše živote, dani nestaju strahovitom brzinom, i pre nego što toga postanemo svesni, zašli smo u četrdesetu, pedesetu, šezdesetu... Smislu je potrebna punoća, punoći je potrebno vreme, vremenu je potreban otpor. Znanje je rastojanje, znanje je mirovanje i neprijatelj smisla. Drugim rečima, moja slika oca iz te večeri hiljadu devetsto sedamdeset šeste godine je dvostruka: s jedne strane vidim ga onako kako sam ga video tada, očima osmogodišnjaka, nepredvidivog i strašnog, a sa druge strane kao vršnjaka kroz čiji život vreme provejava i većito otkida i odnosi sve veće komade smisla.

Zvuk malja koji udara kamen prolamao se naseljem. Automobil s upaljenim farovima prošao je blagom uzbrdicom koja se odvajala od puta. Vrata su se otvorila kod suseda, Prestbakmu je zastao na stepeniku pred pragom i navukao radne rukavice, prosto ušmrkavajući svež večernji vazduh, pre nego što se prihvatio kolica i odgurao ih preko travnjaka. Stena koju je tata udarao odavala je miris baruta, osećale su se i borove cepanice iza kamene ograde, sveže iskopana zemlja i šuma, a i dašak soli na blagom vetru sa severa. Pomislio sam na lice koje sam video u moru. Iako je prošlo samo nekoliko minuta kako sam ga video, potpuno se promenilo. Sada sam video tatino lice.

Udarci su prestali dole u udubljenju.

– Još si tu, dečko?

Klimnuo sam glavom.

– Bilo bi bolje da uđeš.

Krenuo sam.

– I još jedna stvar – rekao je.

Zastao sam i upitno nakrivio glavu.

– Ovog puta nema trčanja.

Pogledao sam ga razrogačeno. Kako je mogao znati da sam trčao?

– I nemoj da zevaš tako – rekao je. – Izgledaš kao idiot.

Uradio sam kako je rekao, zatvorio usta i polako obišao oko kuće. Kada sam došao do vrata, video sam mnoštvo dece na putu. Stariji su stajali u grupi sa svojim biciklima koji su im u sumraku izgledali skoro kao deo tela. Mlađi su se igrali žmurke, pronađeni su stajali unutar kruga nacrtanog kredom na trotoaru, ostali su se krili po šumi ispod puta, skriveni od pogleda onoga ko ih je tražio, ali ne i od mog.

Crvena svetla na stubovima mosta gorela su nad krošnjama. Još jedan automobil prolazio je uzbrdo. Svetlost farova prvo je obasjala bicikliste, kratak blesak mačjih očiju, metala, perjanih jakni, crnih očiju i belih lica, a zatim decu u igri koja su se pomerila u stranu samo koliko je bilo potrebno da automobil prođe, i avetinjski stajala i gledala ga.

Bili su to Trolnesovi, roditelji jednog dečaka iz mog odeljenja po imenu Svere. Izgledalo je da on nije bio u kolima.

Okrenuo sam se i pogledom pratio crvena svetla sve dok nisu nestala preko vrha brda. Onda sam ušao. Neko vreme sam pokušavao da čitam u krevetu, ali nisam uspeo dovoljno da se smirim, pa sam namesto toga otišao u Ingeovu sobu, odakle sam mogao videti tatu. Kada mi je bio pred očima znao sam na čemu sam, i na neki način mi je to znanje bilo najvažnije. Poznavao sam njegova

raspoloženja i davno naučio da ih predvidim pomoću nekakvog nesvesnog sistema kategorizacije, kako mi se kasnije činilo, gde je odnos nekoliko stalnih veličina bio dovoljan da odredi šta me čeka, pa sam mogao da se priprelim. Neka vrsta meteorologije duše... Brzina automobila dok je prilazio kući, vreme koje mu je trebalo da isključi motor, uzme stvari i izađe, način na koji bi se osvrnuo dok zaključava vrata, nijanse različitih zvukova koji su dopirali iz hodnika dok skida jaknu – sve je bilo znak, sve se moglo protumačiti. Tome bi se pridodale i informacije o tome gde je bio, koliko je dugo tamo ostao i s kim se našao, pre nego što bi nastupio zaključak, što je bio jedini deo procesa kojeg sam bio svestan. Zato sam se najviše plašio toga da se tata jednostavno pojavi... Kada iz nekog razloga nisam bio *oprezan*...

Kako je, pobogu, mogao da zna da sam trčao?

To nije bio jedini put da me je prozreo na neobjašnjiv način. Jedne večeri te jeseni, na primer, sakrio sam kesicu slatkiša u krevet ispod jorgana, baš zato što mi se učinilo da će ući u sobu i da nikako neće poverovati u objašnjenje kako je u moje ruke dospelo novac kojim sam ih kupio. I kada je zaista ušao, stajao je i posmatrao me nekoliko sekundi.

– Šta si to sakrio u krevetu? – pitao je.

Kako je mogao da zna?

Napolju je Prestbakmu upalio snažnu lampu na verandi, gde je imao običaj da radi. Novo ostrvo svetlosti koje se uzdiglo iz tame bilo je puno raznoraznih predmeta koje je on nepomično posmatrao. Gomile kanti farbe, tegle s četkama za farbanje, cepanice za potpalu, daske, presavijene navlake, automobilske gume, ram bicikla, nekoliko kutija s alatom, konzerve sa šrafovimima i ekserima svih veličina i oblika, poslužavnici s tetrapacima mleka punim tek izniklih cvetova, džakovi s krečom, zamotano crevo za vodu i jedna tabla, oslonjena o zid, na kojoj su se nazirali svi mogući alati i koja je verovatno bila namenjena za radionicu u podrumu.

Kada sam ponovo pogledao tatu, prelazio je preko travnjaka s maljem u jednoj ruci i ašovom u drugoj. Brzo sam se povukao unazad. Istog trena su se otvorila ulazna vrata. Bio je to Ingve. Pogledao sam na sat. Dva do pola devet. Kada se ubrzo potom popeo uza stepenice karakterističnim, gegajućim, skoro pačjim hodom, koji smo koristili da bismo mogli brzo da hodamo u tišini, bio je zadihan i rumen.

– Gde je tata? – pitao je kada je ušao u sobu.

– U dvorištu – rekao sam. – Ali ne kasniš. Pogledaj, *sada* je pola devet.

Ispružio sam ruku sa satom.

Prošao je pored mene i izvukao stolicu radnog stola. Još je mirisao na spoljašnjost. Hladan vazduh, šuma, šljunak, asfalt.

– Dirao si mi kasete? – rekao je.

– Nisam.

– Šta onda radiš u mojoj sobi?

– Ništa – rekao sam.

– Zar to ne možeš da radiš u svojoj sobi?

Ispod nas su se ulazna vrata opet otvorila. Tog puta su tatini teški koraci prelazili po podu. Po običaju je napolju izuo čizme, i išao do vešernice da se presvuče.

– Na dnevniku sam video lice u moru – rekao sam. – Jesi li čuo nešto o tome? Znaš li je li ga još neko video?

Ingve me je pogledao, napola upitno, napola s odbojnošću.

– Šta lupetaš?

– Znaš za brod što je potonuo?

Blago je klimnuo glavom.

– Kada su na dnevniku pokazali mesto gde je potonuo, video sam lice u moru.

– Leš?

– Ne. Nije bilo pravo lice. More je izgledalo kao nekakva slika lica.

Na tren me je posmatrao bez reči. Onda je zavrteo prstom kod slepoočnice.

– Ne veruješ mi? – rekao sam. – Ali istina je.

– Istina je da si ti obična nula.

Kada je tata u tom trenutku zavrnuo slavinu ispod nas, pomislio sam da bi bilo najbolje da se vratim u sobu kako ga ne bih sreo u hodniku. Ali istovremeno nisam hteo da Ingeveova bude poslednja.

– Ti si nula – rekao sam.

Čak se nije udostojio ni da mi odgovori. Samo je okrenuo glavu ka meni, isturio gornje zube i kroz njih udahnuo i izdahnuo kao zec. Gest je aludirao na moje izbačene zube. Odvratio sam pogled i izašao iz sobe pre nego što je mogao da primeti da sam zaplakao. Dokle god sam bio sâm, nije mi bio problem da plačem. A sad je sve dobro prošlo, zar ne? Zato što nije primetio?

Zastao sam ispred vrata svoje sobe i na tren porazmislio da li da odem u kupatilo. Tamo sam mogao da operem lice hladnom vodom i uklonim tragove plača. Ali tata se peo stepeništem, pa sam se zadovoljio time da obrišem oči rukavima džempera. Tanak sloj tečnosti koji je suva tkanina povukla preko očiju učinila je da površine i boje sobe zadrhte, kao da je iznenada potonula i našla se pod vodom, a ta predstava je bila tako privlačna da sam podigao ruke i načinio nekoliko pokreta kao da plivam dok sam se polako približavao pisaćem stolu. Zamišljao sam da nosim metalnu ronilačku kacigu iz prvih dana ronjenja, kada se hodalo po dnu u olovnim cipelama i debelim odelima nalik na slonovsku kožu, s crevom za vazduh pričvršćenim za glavu kao nekakva surla. Disao sam na usta brzim šištećim udasima i bauljao po podu teškim i sporim pokretima nekadašnjih ronilaca, dok mi strah koji je predstava prizivala nije procureo u grlo poput hladne vode.

Nekoliko meseci ranije gledao sam seriju *Tajanstveno ostrvo*, po romanu Žila Verna, i priča o ljudima prisiljenim da se u vaz-

dušnom balonu spuste na pusto ostrvo u Atlantskom okeanu ostavila je snažan utisak na mene još od prve slike. Sve je bilo puno naboja. Balon, oluja, odela iz devetnaestog veka, pusto, vetrovima šibano ostrvo na kojem su se obrel i koje verovatno nije bilo tako pusto kao što su mislili, oko njih su se stalno dešavale misteriozne i neobjašnjive stvari... Ali ko su onda bili ti drugi na ostrvu? Odgovor je neočekivano došao na kraju jedne epizode. Bilo je nekoga u podvodnim pećinama... niz humanoidnih stvora... na svetlosti svetiljki koje su nosili video se delić glatkih, maskiranih glava... peraja... ličili su na neku vrstu guštera, ali su hodali uspravno... na leđima su imali nekakve posude... jedan od njih se okrenuo, nije imao oči...

Nisam vrisnuo kada sam to video, ali izgleda da je bilo nemoguće potisnuti strah kojim su me te slike ispunile; mogao me je obuzeti i usred bela dana kada bih pomislio na ljude-žabe iz pećine. A sada su me misli pretvarale u jednog od njih. Moje šištanje bilo je njihovo šištanje, moji koraci njihovi koraci, moje ruke njihove ruke, a kada sam zažmurio, video sam njihova lica bez očiju. Pećina... crna voda... niz ljudi-žaba sa svetiljkama u rukama... Sve je otišlo toliko daleko da otvaranje očiju nije pomoglo. Iako sam video da se nalazim u svojoj sobi, okružen sopstvenim, poznatim stvarima, strah me nije napuštao. Nisam se usuđivao ni da trepnem, kako se nešto ne bi desilo. Kruto sam seo na krevet, privukao ranac i, ne gledajući ga, bacio pogled na raspored časova, našao petak, pročitao šta je tamo stajalo, *matematika, priroda i društvo, muzičko*, podigao ranac u krilo i mehanički izvadio knjige i prelistao ih. Pošto sam to uradio, uzeo sam otvorenu knjigu s jastuka, seo uza zid i počeo da čitam. Sekunde koje su prolazile između svakog trenutka kada bih podizao pogled s vremenom su se pretvorile u minute, i kada je tata pozvao na večeru, tačno u devet, više nisam bio ispunjen strahom, već knjigom. Trebalo je snage da bih se oslobodio i nje.

Nije nam bilo dozvoljeno da sami sečemo hleb i nismo smeli da koristimo šporet, pa su nam uvek mama ili tata pravili večeru. Ako je mama bila u večernjoj smeni, tata bi sve radio: kada smo ušli u kuhinju čekale su nas dve čaše mleka i dva tanjira sa po četiri namazane kriške. Kriške je po običaju pripremio ranije i onda ih ostavio u frižideru, a bilo mi je teže da ih pojedem tako hladne, čak i kada bi imale prilog koji sam voleo. Kada je mama bila kod kuće, iznela bi sve na sto, ili bismo mi to uradili, a taj mali gest, koji je značio da smo mogli da izaberemo šta će biti na stolu i šta ćemo staviti na hleb, kao i to što su kriške bile na sobnoj temperaturi, bio je dovoljan da u nama probudi nekakav osećaj slobode: ako smo mogli da otvorimo kredenac, izvadimo tanjire, koji bi uvek malo zazvečali udarivši jedan o drugi, i stavimo ih na sto; ako smo mogli da izvučemo fioku s escajgom, koja bi uvek malo zvecnula, i stavimo noževe pored tanjira; ako smo mogli da iznesemo čaše, otvorimo frižider, izvadimo mleko i sipamo ga, onda smo zaista mogli i da otvorimo usta i progovorimo. Jedno je nekako sledilo za drugim kada smo večerali s mamom. Časkali smo o onome što bi nam palo na pamet, zanimalo ju je ono što smo imali da kažemo, a ako bismo prosuli malo mleka ili smetnuli s uma da upotrebljenu kesicu za čaj ne treba stavljati na stolnjak (jer ponekad nam je kuvala čaj), nije bilo ništa strašno. Ali ako je naše učešće u obedu otvaralo taj ventil slobode, onda ja stepen tatinog prisustva određivao njene granice. Ako je bio napolju ili u kancelariji, časkali smo glasno i slobodno, i ponašali se kako smo želeli; ako se peo uza stepenice, automatski bismo se stišali i promenili temu razgovora ukoliko smo pričali o nečemu što smo smatrali neprimerenim za njega; ako bi ušao u kuhinju, svaki razgovor je prestajao, ukrutili bismo se kao da smo se sasvim udubili u hranu; a ako bi seo u dnevnu sobu, nastavljali smo razgovor, ali tiše i opreznije.

Te večeri su nas u kuhinji čekali tanjiri s te četiri namazane

kriške. Jedna sa smeđim kozjim sirom, jedna s kačkavaljem, jedna sa sardinama u paradajz sosu i jedna sa sirom začinjenim kimom i karanfilićem. Nisam voleo sardine pa sam prvo uzео to parče. Gadio sam se ribe, bilo mi je muka od kuvanog bakalara koji smo jeli bar jednom nedeljno, od pare koja je izlazila iz lonca u kome se kuvao, od njegovog ukusa i strukture. Isto je, naravno, važiло i za kuvanu bakalarku, kuvanog crnog bakalara, kuvane haringe, kuvanu vahnju, kuvani iverak, kuvanu skušu i kuvanu crvenu ribu. Kod sardina najgora stvar nije bio ukus, paradajz sam mogao da pojedem zamišljajući da je to neka vrsta kečapa, već konzistencija, pre svega glatki repić. Bio je grozan. Kako bih smanjio kontakt s repovima, obično bih ih odgrizao, ostavio po strani na tanjiru, nagurao malo sosa od paradajza na koricu hleba, zabio repove usred te gomilice, istovremeno savivši koricu oko nje. Tako sam ponekad mogao sve da sažvaćem a da ne dođem u kontakt s repovima, i onda bih sve sprao mlekom. Ukoliko tata nije tu, kao što je bio slučaj te večeri, bilo je moguće, naravno, jednostavno staviti repiće u džep pantalona.

Ingve se namrštiо i odmahnuо glavom kad sam to uradio. Onda se nasmešio. Uzvratio sam osmeh.

U dnevnoj sobi tata se pomerio na stolici. Kutija šibica je tiho zazveketalа; trenutak kasnije čulo se kratko šištanje sumporne glave koja se povlači po hrapavoj površini i praskavi zvuk kada se zapalila, koji kao da je utonuo u tišinu potonjeg plamena. Kada se nekoliko sekundi kasnije dim cigarete osetio u kuhinji, Ingve se nagnuo i otvorio prozor što je tiše mogao. Zvuci koji su uleteli iz spoljašnjeg mraka promenili su čitavu atmosferu u kuhinji. Iznenada je postala deo okolnog krajolika. *Kao da sedimo na polici*, pomislio sam. Flake na podlaktici naježile su mi se od te ideje. Vetar je zašuštao u šumi, klepetavo se stuštiо na žbunje i drveće u dvorištu pod nama. S raskrsnice su se čuli glasovi dece koja su još stajala s biciklima i ćaskala. Na uzbrdici do mosta neki

motor je promenio brzinu. A daleko, kao da je uzdignuto iznad svega ostalog, začulo se zujanje čamca koji je prilazio zalivom.

Čuo me je, naravno! Korake kada sam trčao po šljunku!

– Hoćeš li da se menjamo? – rekao je Ingve tiho i pokazao na parče sa začinjjenim sirom.

– Možemo – rekao sam. Ohrabren time što sam rešio zagonetku, sprao sam poslednji komadić hleba sa sardinom malim gutljajem mleka i počeo da jedem parče koje mi je Ingve spustio na tanjir. Bilo je važno dozirati mleko, jer ako se stigne do poslednjeg parčeta a da ništa ne ostane, bilo je skoro nemoguće savladati ga. Svakako da je bilo najbolje sačuvati malo dok se sve ne pojede, jer mleko nikada nije imalo tako dobar ukus kao onda kada ne služi nekoj određenoj funkciji, već samo za sebe teče niz grlo, čisto i nepomućeno, nešto što mi se, nažalost, skoro nikada nije dešavalo: potreba trenutka uvek je potiskivala obećanja budućnosti, koliko god da su bila privlačna.

Ali Ingveu je polazilo za rukom. Bio je majstor za štednju.

Gore kod Prestbakmua neko je udario petama čizama o stepenik pred vratima. Onda su se tri kratka povika zaorila mrakom:

– Geire! – Geire! – Geire!

Odgovor je stigao s travnjaka pred kućom Jona Beka, s tačno tolikim zakašnjenjem da je svima koji su ga čuli moralo biti jasno da je oklevao da se odazove.

– Evo me! – povikao je.

Odmah potom, napolju su se začuli njegovi koraci u trku. Kad su stigli do Gustavsenovog zida, tata je ustao u dnevnoj sobi. Nešto u načinu na koji je koračao po podu učinilo je da pognem glavu. I Ingve je pognuo glavu. Tata je ušao u kuhinju, otišao do stola, nagnuo se bez reči i snažno zatvorio prozor.

– Uveče zatvaramo prozore – rekao je.

Ingve je klimnuo glavom.

Tata nas je pogledao.

– Završavajte s tim – rekao je.

Tek kada je otišao i seo, pogledao sam Ingvea.

– Ha, ha – prošaputao sam.

– Ha, ha? – odgovorio mi je šapatom. – Mislio je i na tebe.

Bio je skoro dve kriške ispred mene, pa je mogao odmah da ustane i šmugne u svoju sobu, dok sam ja ostao još nekoliko minuta i žvakao. Plan je bio da posle večere uđem kod tate i kažem da će na večernjem dnevniku sigurno emitovati prilog s licem u moru, ali kada se sve uzme u obzir, možda je bilo najbolje da batalim celu stvar.

Ili?

Odlučio sam da sprovedem plan. Kada bih izašao iz kuhinje, imao sam običaj da se okrenem ka dnevnoj sobi i poželim mu laku noć. Ako mu glas bude zvučao neutralno, ili u najboljem slučaju blagonaklono, reći ću mu. U suprotnom neću.

Nažalost, smestio se u sofu koja je bila dalje u sobi, a ne u jednu od kožnih naslonjača pred televizorom, kao što je obično činio. To je značilo da nisam mogao samo da se okrenem i kao u prolazu kažem laku noć da bih stupio u kontakt s njim, kao što sam mogao kada je sedeo u naslonjači, već sam morao da uđem u sobu. Tako bi svakako razumeo da sam hteo još nešto. Ali onda više ne bi imalo smisla oslušivati, morao bih da kažem šta sam hteo ma kakvim tonom mi odgovorio.

To sam otkrio tek kada sam izašao iz kuhinje, a pošto me je nesigurnost navela da zastanem, više nisam imao izbora, jer je svakako čuo da sam se zaustavio, zbog čega je sigurno shvatio da nešto hoću. Zato sam napravio ta četiri koraka koliko je trebalo da mu uđem u vidokrug.

Sedeo je skrštenih nogu, s laktom na naslonu sofe i malo za-
bačenom glavom koju je pridržavao šakom. Pogled koji je delovao kao da je posmatrao plafon usmerio se na mene.

– Laku noć, tata – rekao sam.

– Laku noć – rekao je.

– Sigurno će opet pokazati onu sliku na večernjem dnevniku – rekao sam. – Samo sam hteo da ti kažem. Pa ti i mama možete da je vidite.

– Kakvu sliku? – pitao je.

– Onog lica – rekao sam.

– Lica?

Mora da sam stajao otvorenih usta, jer je iznenada opustio donju vilicu i zurio u mene na način za koji sam shvatio da je trebalo da predstavlja mene.

– Ono o kojem sam ti pričao – rekao sam.

Zatvorio je usta i uspravio se ne skrećući pogled.

– Dosta je bilo s tim licem – rekao je.

– Dobro – rekao sam.

Kad sam se okrenuo i pošao hodnikom, osetio sam kako me je njegova pažnja napustila. Oprao sam zube, skinuo se i obukao pidžamu, upalio lampu nad krevetom pre nego što sam isključio svetlo na plafonu, legao i počeo da čitam.

U suštini mi je bilo dozvoljeno da čitam samo pola sata, do deset, ali obično nisam prestajao dok se mama ne vrati kući, oko pola jedanaest. Tako je bilo i te večeri. Kada bih čuo „bubu“ kako se penje uzbrdo s autoputa, ostavio bih knjigu na pod i ugasio svetlo, i nastavio da ležim u mraku i osluškujem: vrata automobila koja se zatvaraju, koraci po šljunku, ulazna vrata koja se otvaraju, kaput koji se skida, koraci uza stepenice... Kuća bi se činila drugačijom kada je ona bila u njoj, i bilo je neobično što sam to mogao da *primetim*; ako bih, na primer, zaspao pre nego što se vrati i probudio se tokom noći, osetio bih da je tu, nešto je u atmosferi bilo drugačije a da nisam mogao reći šta, znao sam jedino da je delovalo umirujuće. Isto je važilo i kada bi se vratila neočekivano rano dok sam ja bio napolju: istog trenu kada bih ušao u hodnik znao sam da je kod kuće.

Naravno da sam hteo da razgovaram s njom, ona bi više nego iko razumela to s licem, ali nisam osetio da je neophodno. Bilo je najvažnije da je tu. Čuo sam je kako ostavlja ključeve na stočić pored telefona kad se popela stepenicama, kako otvara klizna vrata, govori nešto tati i opet zatvara vrata. Ponekad, naročito posle večernje smene vikendom, on bi spremio večeru za njih dvoje kada bi se vratila. Tada bi ponekad puštali ploče. Ponekad bi na kuhinjskom pultu ostavili flašu vina, uvek iste marke, crnog iz monopola,² retko kad pivo, opet uvek iste marke, dva ili tri svetla *arendala*, u smeđim flašama od sedam decilitara s logom žutog jedrenjaka.

Ali ne i te večeri. I bilo mi je drago zbog toga. Jer kada bi večerali zajedno nisu gledali televiziju, a trebalo je da je gledaju ako ću sprovesti svoj plan koji je bio jednako prost koliko i odvažan: nekoliko sekundi pre jedanaest ću se iskrasti iz kreveta, prošunjati se hodnikom, odškrinuti klizna vrata i pogledati večernji dnevnik na televiziji. Nikada ranije nisam učinio tako nešto, nisam ni pomišljao. Nikada nisam radio ono što mi nije bilo dozvoljeno. Nikada. Ni jedan jedini put nisam uradio nešto što mi je otac zabranio. U svakom slučaju ne svesno. Ali ovo je bilo drugačije, jer nije se radilo o meni, već o njima. Ja sam već video lice u moru, nisam morao da ga gledam ponovo. Hteo sam samo da utvrdim da li i oni vide isto što i ja.

O tome sam razmišljao ležeći u mraku dok sam očima pratio zelenkaste kazaljke budilnika. Kada je bilo tiho kao tada, mogao sam da čujem automobile koji prolaze autoputem. Staza od zvuka počinjala je tamo gde bi se automobil popeo na vrh brda kod *B-Maksa*, novog supermarketa, nastavljala nizbrdo kraj *Holtea*, dalje

2 U Norveškoj država ima monopol na prodaju svih pića s više od 4,75% alkohola. Ona se mogu kupiti samo u posebnim prodavnicama, „vinskim monopolima“, koji imaju i svoju marku vrlo jeftinog vina. (Prim. prev.)

pored puta za Stari Tibaken i uzbrdo do mosta gde je nestajala netragom, kao što je i nastala pola minuta ranije.

U devet minuta do jedanaest, otvorila su se vrata kuće preko puta. Kleknuo sam u krevetu i pogledao kroz prozor. Bila je to gospođa Gustavsens, izašla je u dvorište noseći kesu đubreta.

Tek kada sam to video, shvatio sam da je to redak prizor. Gospođa Gustavsens skoro nikada nije izlazila napolje; viđao sam je u kući ili na suvozačkom mestu njihovog plavog forda taunusa, ali iako sam to znao, nikada nisam razmišljao o tome. Ali tada, kad je zastala ispred kante za smeće i otvorila poklopac, ubacila kesu i zatvorila je, sve s onom pomalo lenjom gracioznošću koju poseduje tako mnogo punačkih žena, shvatio sam to. Nikada nije izlazila.

Ulična lampa koja je stajala ispred naše živice obasjavala ju je svojom grubom svetlošću, ali za razliku od stvari kojima je bila okružena – kante za otpatke, belih zidova kamperske prikolice, kamenih ploča ograde, asfalta – koje su imale oštar i hladan odsjaj, njena prilika kao da je nijansirala i upijala svetlost. Gole ruke blago su sijale, tkanina belog džempera je svetlucala, velika sivosmeđa kosa izgledala je skoro zlatno.

Neko vreme je stajala i gledala oko sebe, preko Prestbakmua, pa gore do Hansena, zatim dole ka šumi s druge strane puta. Mačka, koja je odnekud dolutala, zastala je na trenutak i pogledala je. Nekoliko puta je šakom pomilovala ruku. Onda se okrenula i ušla.

Opet sam pogledao na sat. Četiri minuta do jedanaest. Bilo mi je pomalo hladno i na tren sam porazmislio da li da navučem džemper, ali sam zaključio da će to delovati suviše proračunato ako me otkriju. A i nije ostalo još mnogo vremena.

Pažljivo sam prišao vratima i naslonio uvo na njih. Jedina prava opasnost ležala je u tome što je toalet bio s ove strane kliznih vrata. Kada već budem sišao dole, videću mamu i tatu u sobi i imaću mogućnost da se povučem ukoliko ustanu, ali sada,

pošto su klizna vrata zatvorena, otkriću ih prekasno ukoliko je neko od njih krenuo do toaleta.

Ali onda se mogu praviti kao da sam se i ja zaputio u ve-ce!

Ohrabren rešenjem pažljivo sam otvorio vrata i izašao u hodnik. Sve je bilo tiho. Prošunjao sam se hodnikom osećajući suvi tepison na znojavim tabanima, zastao pred kliznim vratima, ništa nisam čuo, malo ih pomerio u stranu i provirio kroz procep.

Televizor je goreo u uglu. Kožne naslonjače bile su prazne.

Oboje su, dakle, bili na sofi.

Savršeno.

Onda je zemaljska kugla sa znakom „N“ počela da se okreće na ekranu. Pomolio sam se bogu da prikažu istu reportažu, kako bi mama i tata mogli da vide ono što sam i ja video.

Voditelj je otvorio emisiju pričom o nestalom ribarskom brodu i srce mi je jako zakucalo u grudima. Ali prikazali su drugu reportažu: namesto slike netaknutog mora pojavile su se slike policijskog službenika kojeg su intervjuisali na nekom pristaništu, zatim žene s malim detetom u rukama, zatim samog izveštača koji je stajao naspram ustalasanog mora i govorio.

Kada se prilog završio, unutra se začuo glas mog oca, praćen smehom. Osećaj sramote koji se u meni širio bio je toliko jak da nisam mogao ni da mislim. Bilo je to kao da mi je unutrašnjost pobelela. Među osećanjima mog detinjstva, snaga iznenadnog srama bila je jedino što se po intenzitetu moglo meriti sa strahom, pored iznenadnog besa, u stvari, a za sva tri slučaja bilo je zajedničko to što bih ja sâm prosto nestajao. Preostalo bi samo to jedno osećanje. I kada sam se okrenuo i vratio u svoju sobu, učinio sam to ne primećujući ništa drugo. Znam da je prozor kod stepeništa sigurno bio toliki taman da se u njemu odražavala slika hodnika, znam da su vrata Ingveove sobe sigurno bila zatvorena, kao i vrata mamine i tatine spavaće sobe i kupatila. Znam da su mamini ključevi sigurno ležali rasuti po stočiću s telefonom, kao

neka vrsta usnule životinje iz bajki, s kožnom glavom i spletom metalnih nogu, znam da je keramička vaza, koja je dosegala do kolena, puna suvog cveća i slame, sigurno stajala na podu odmah pored, kao u neskladu sa sintetičkim materijalom tepisona. Ali ništa nisam video, ništa čuo, ništa pomislio. Ušao sam u sobu, legao na krevet i ugasio svetlo, i kada me je okružio mrak, duboko sam uzdahnuo i dah mi je zadrhtao, istovremeno s mišićima u stomaku, koji su se zategli i istisnuli jecaje koji su bili toliko glasni da sam ih morao prigušiti mekim i ubrzo sasvim mokrim materijalom jastuka. Pomoglo je, otprilike isto onoliko koliko povraćanje pomaže kod mučnine. Dugo pošto su suze prestale da naviru, ležao sam i grcao. Bilo je nečeg prijatnog i u tome. Kada se to nešto prijatno i u tome završilo, legao sam na stomak, naslonio glavu na ruku i sklopio oči da bih zaspao.